Voorzitters belicht

Fragmenten van 260 jaar loge La Paix

Jan W. Treffers

Spes Consolat

Op de voorzijde een replica van de oorspronkelijk 18de eeuwse draagpenning, weer ingevoerd na 1980. De winkelhaak is een toevoeging na de her ingebruikname en geeft de naam van een broeder aan die voorzittend meester is. Hier afgebeeld is die van broeder Philip Lemmens, de 53ste die het ambt heeft vervuld.

ISBN 978-90-823507-1-5
NUR 694 Cultuur- en mentaliteitsgeschiedenis

De oplage van 150 exemplaren is niet in de handel.

Voorzitters belicht

Fragmenten van 260 jaar loge La Paix

Jan W. Treffers

Spes Consolat

Broeder Tilman Gey is de 54ste *voorzittend meester*
van loge La Paix vanaf haar oprichting in 1755. Het nieuwste
maillet van de voorzitter is gemaakt van hout uit Suriname
(foto: broeder Aart Blom)

Een woord vooraf

Een jubileum biedt de mogelijkheid terug te blikken. Dat geldt zeker voor een vereniging die 260 jaar oud is, zoals loge La Paix. Vanuit het heden kijk je terug en probeer je te reconstrueren wat er gebeurd is. Dat is lastig als het verleden zich slechts in fragmenten aan je voordoet. De keuze die voor deze terugblik gemaakt is, ligt maçonniek gezien voor de hand. Het is een tekst geworden waarin voorzittend meesters een centrale plaats innemen. Zij geven leiding aan de arbeid. Het Rituaal van 1820 geeft de reden:

> […] Omdat de Zon in het Oosten opgaat, om den dag te verlichten, daarom bevindt zich de Achtbare Meester ook in het Oosten, om het Licht in dezen Tempel te doen opgaan, de werkzaamheden te beginnen en door zijn licht te bestralen […]

Reden te meer om hen nu te belichten.
De historie en wat er aan feiten te vinden is aan de hand van nog bestaande delen van het logearchief is fragmentarisch gereconstrueerd. Dankzij internet is het mogelijk databases te bezoeken die vondsten uit het eigen archief illustreren en meer betekenis kunnen geven. De gevonden afbeeldingen gaven voorzitters een gezicht.
De door broeder Jan W. Treffers gemaakte keuzes werpen een licht op de omstandigheden waaronder vrijmetselarij door broeders van La Paix werd beoefend. Zo komt naar voren dat elke tijd zijn ‘eigen vrijmetselarij’ ontwikkelt. Er is

wisselwerking tussen maatschappij en Orde. Onveranderd lijkt het rituaal. Toch zal de duiding veranderen.
Schrijven over wat was blijft interpretatie. Vrijmetselarij is gevormd in het verleden en zal zich in de toekomst blijven ontwikkelen. Het heden verbindt dat. De gang door de tijd en het omgaan met het geschenk uit het verleden houdt een verplichting in. Dat wat van waarde is en wat gegeven is door onze voorgangers moet bewaard blijven. Dit verplicht ons en die na ons komen. Zo blijft het doel geformuleerd in artikel 1 van de 'Oude Plichten' van kracht:

> […] waardoor de Vrijmetselarij het middelpunt van vereniging wordt en het middel om oprechte vriendschap te stichten tussen mensen die (anders) in voortdurende verwijdering (van elkaar) zouden gebleven zijn […]

Deze bescheiden publicatie maakte onderdeel uit van de jubileumviering van 260 jaar loge La Paix. Op de verjaardag werd na een verzorgde Open Loge ter afronding een feestelijke maaltijd genoten, waarbij naast de broeders van La Paix, hun partners en vele gasten aanwezig waren.
Dank gaat uit naar allen die ertoe hebben bijgedragen deze heugelijke dag tot een succes te maken.

Amsterdam, 21 februari 2015
Tilman Gey, voorzittend meester La Paix

Broeder Egbert Lewe van Middelstum is december 1771 verheven tot meester bij La Paix. Het is de eerst bekende afbeelding van een lid. Broeder Lewe van Middelstum was onder meer lid van de Gedeputeerde Staten van Groningen, lid van het Wetgevend Lichaam van de Bataafse Republiek en Commissaris Generaal van de Souvereine Vorst. (portret door Wessel Lubbers)

"Archives are dead untill their content is handled by people connecting it to their reality in one way or another"

Andrea Stultiens:
Fototentoonstelling 'On the move' Stedelijk Museum

Geschiedenis bezien via voorzitters

60 jaar geleden is voor het eerst de geschiedenis van La Paix beschreven. Dat gebeurde in 1955 onder voorzitterschap van broeder R.L. Mellema. Het onderzoek dat aan de beschrijving vooraf ging was beperkt. Er zou weinig te vinden zijn in de archieven. Dit idee vormde de basis voor de mythe dat veel van het archief in de oorlog verloren zou zijn gegaan. Wel werd ingegaan op het conflict met La Bien Aimée dat er rond 1755 moet zijn geweest. LBA claimt het meeste recht te hebben de wettelijke opvolger van loge De la Paix[1] te zijn.

Loge De La Paix, opgericht in oktober 1735, is in december van dat jaar opgeheven. Het 'grauw' gooide de roerende goederen op straat in de Stilsteeg, thans Paleisstraat geheten. De Staten van Holland en de Gemeente Amsterdam verboden de vrijmetselarij, waarna ze 'ondergronds' ging.

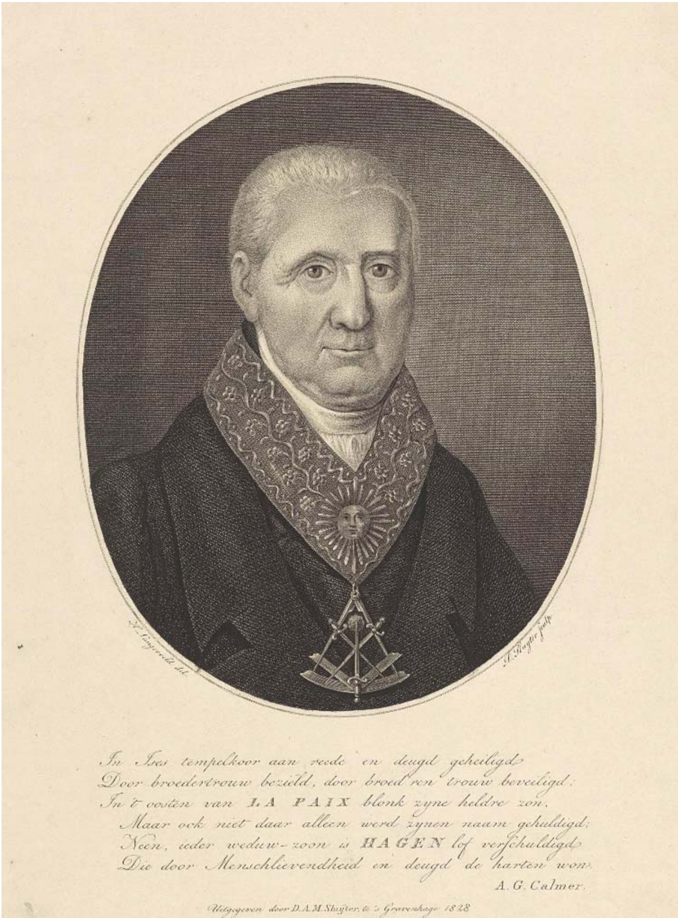
En zo ontstonden ogenschijnlijk uit het niets in 1755 drie loges: La Paix op 21 februari, Concordia Vincit Animos op 14 april en La Charité op 24 juni. De keuze van de namen wijst erop dat onenigheid beslecht moest worden. In loges moet het immers gaan om: Vrede, Eendracht die geesten

overwint en Liefde. Deugden moesten de basis vormen voor vrijmetselarij.
Het onderzoek naar de historie van La Paix was moeilijk. Er ontstond een tekst die niet specifiek op La Paix was gericht. Toch werd iets bijzonders ontdekt: het oorspronkelijke lakzegel van La Paix. Dat zegel werd heringevoerd. Tijdens de Open Loge ter gelegenheid van het 200-jarig bestaan, werd door broeder Mellema - met een stentorstem die licht Gronings was getint - gewezen op het devies op het zegel:

> […] De schaduw van wat was, werpt zich voor ons en wat dood is bestaat nog en gaat voor ons uit. Zo deze uitspraak waarheid bevat, dan geldt dat zeker voor de oude spreuk van de Loge LA PAIX, die vanaf de stichting der Loge tot in het begin van onze eeuw de leden van LA PAIX tot Sjibbolet of wachtwoord heeft gestrekt, maar daarna in onbruik en vergeten is geraakt. DIVA FRATRUM PAX - De Godin der broeders is de Vrede - aldus deze oude spreuk, die voor het eerst voorkomt op het oude Zegel van La Paix en vervolgens vele keren op verschillende boeken. Deze spreuk met het oude zegel, weer tot leven gewekt, zal voortaan wederom het kenmerk van de Loge LA PAIX zijn […]

Onderdeel van de geschiedschrijving uit 1955 is een lijst met de namen van alle voorzitters die La Paix sinds de oprichting hebben geleid. Deze lijst blijkt steeds weer van belang voor het huidige onderzoek. De lijst is achterin dit boekje opgenomen. De archieven hoeven niet fysiek bezocht te

worden, google een naam van een voorzitter en er ontsluit zich een wereld voor je.
Een tweede geschiedschrijving van La Paix is opgenomen in het jubileumboek van de drie Amsterdamse Loges Fondatrices in 2005. Ook hier gaat het over de maçonnieke omgeving en niet over La Paix zelf. Geschiedenis gaat niet over feiten, maar over mensen die door hun handelen deze veroorzaken. Vrijmetselarij gaat over broeders die vrijmetselarij in hun tijd vorm gaven. Dit verhaal gaat over enkele broeders die het mogelijk hebben gemaakt dat wij lid zijn van een der oudste verenigingen van ons land. Die ouderdom vervult ons niet alleen met trots maar houdt ook een verplichting in. Onderzoek naar onze voorgangers kan duidelijk maken wie zij waren, waar zij voor stonden en waarom zij vrijmetselarij bedreven. Daar gaat dit fragmentarische verhaal over, dat verdeeld wordt in een vijftal periodes. Het is een verhaal dat gaat over voorzitters die leiding hebben gegeven aan de loge en daardoor bepalend waren voor wat La Paix was in een periode.

Broeder Christiaan Hagen was de 9e en 11e voorzitter van de loge. Hij was dit van 1801-1826 met een onderbreking van twee jaar (een portret van Dirk Sluyter, A.G.Calmer en D.A.M. Sluyter uit 1828 - Rijksmuseum)

Vanaf 1750 tot circa 1798,
een periode van bijna een halve eeuw. Van de oprichters is weinig bekend. Recentelijk is ontdekt dat het zegel van La Paix, met uitzondering van het devies, identiek is aan dat van loge De Getrouwigheid uit Colombo op het huidige Sri Lanka. Deze loge is opgericht in 1779 en doofde de lichten in 1788. Recent onderzoek[2] heeft aangetoond dat leden van La Paix bij de oprichting betrokken moeten zijn geweest. Niet onmogelijk omdat de eerste voorzitter, broeder Jean Durège, koopman was[3]. In de documentatie bij de geschiedschrijving uit 1955 is vermeld dat in de periode 1755-1771 van de 89 nieuwe leden 35 het beroep koopman uitoefenden. Ook waren 4 kapiteins lid geworden. Dat er ook contacten met 'de Oost' waren is waarschijnlijk.
Aan het einde van de achttiende eeuw was de samenleving erg in beweging. De invloed van de Franse revolutie van 1789 liet zich ook in Nederland gelden. In 1796 waren van de 300 leden van de constituerende vergadering van de Bataafse Republiek 100 vrijmetselaar. Drie waren lid van La Paix[4]. Broeder Herman Hoogewal was lid van de financiële commissie van de Bataafse Nationale Vergadering. Broeder Jurianus Alnoldus Ondorp was baljuw in Amsterdam en later lid van de Tweede Nationale Vergadering. De derde was broeder Lewe van Middelstum uit Groningen, die in 1771 in La Paix tot meester is verheven. Hij was ingewijd in loge L' Union Provinciale uit Groningen. Waarom hij verheven is in loge La Paix is onduidelijk.
Uit deze periode zijn rituele teksten bekend die terug te voeren zijn naar de bekende verraders-geschriften van

vroegere datum. Minder bekend is hoe met de inhoud van de rituelen werd omgegaan en hoe ze geïnterpreteerd werden. Het ging echter wel om het uitdragen van deugden en niet alleen Christelijke. Verwijzingen naar de Bijbel waren verwijzingen naar dieper gelegen bronnen. Een voorbeeld van hoe gedacht werd blijkt uit een strofe uit een gedicht van voorzitter broeder Jan Willem Zeegers uit de bundel *Zedekundige Bespiegeling over de Orde der Vrijmetzelaren*[5]. Broeder Zeegers was voorzitter van 1784-1791:

Laat ons als waare Metzlaars leven,
Zo lang ons 't leevenslicht bestraalt,
En aan elkaar blyken geeven,
Dat broederliefde nimmer faalt;
De vriendschap, trouw ons hart regeeren,
Waar wy ook zijn, in elk geval;
Zo zal ons nooit geen vreugd ontbeeren;
Zo strekt voor ons dit aardsche dal,
Een hof van Eden vol genuchten,
Waarin wy nooit voor onheil duchten.

Broeder Coenraad van Hulst was de 15de en de 17de voorzitter. Hij is afgebeeld als president van het Genootschap voor Vooruitgang en Wetenschap - VW
(portret door Jan Cornelis van Rossum uit 1839 - Rijksmuseum)

Vanaf 1798 tot circa 1850,
een periode met grote veranderingen. Dat wat later Nederland zal heten veranderde van de Republiek der Verenigde Nederlanden in de Bataafse Republiek en vervolgens in het Koninkrijk Holland. Vanaf 1815 was het voor korte tijd het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden, bestaande uit een Noordelijke en Zuidelijke helft. Na 1830 werd België zelfstandig. In 1839 kwam Limburg weer bij Nederland. Daarna was sprake van de huidige situatie.
De vrijmetselarij veranderde ook. Werd de achttiende eeuw gekenmerkt door een losse en speelse omgang met rituelen, dat veranderde na 1800. Het is de tijd die wordt getypeerd als een van 'Wijsgeren, romantici en hervormers', zoals een hoofdstuk luidt in het jubileumboek over 250 jaar Orde van Vrijmetselaren[6]. Uitvoeriger beschrijft Floor Meijer de negentiende eeuw in haar proefschrift Wereldburgers[7]. Het deed mij veel genoegen dat zij schrijft, dat leden van onze loge in die tijd een dominante plaats innamen.
Aan het begin van de negentiende eeuw werden muzikanten van broeders van talent volwaardig lid. Tijdens het voorzitterschap van broeder Christaan Hagen traden musici zelfs toe tot het bestuur. Hij was voorzitter van 1801-1826 met een onderbreking van twee jaar. Niet alleen musici waren lid, ook toneelspelers waaronder broeder Coenraad van Hulst. Deze kunstenaars leefden in erbarmelijke omstandigheden. Ze hadden alleen geld als er optredens waren. Als er geen geld was kon de contributie niet betaald worden en werden ze als lid geschrapt. Was er wel geld dan kwam men terug. Broeder Coenraad van Hulst deed dat, na

tweemaal de loge gedekt te hebben, handiger. Hij begon een boekhandel/uitgeverij in de buurt van de Dam. Zijn betrekkelijke welstand steeg en hij werd naast President van het Kunstzinnig Genootschap Vooruitgang door Wetenschap, kortweg VW, ook voorzitter van La Paix van 1836-1840 met een onderbreking van twee jaar. Zijn prachtige portret als President van VW is te bewonderen in het depot van het Rijksmuseum.
In de achttiende eeuw had La Paix net als de andere Amsterdamse loges een Kapittel, waarin als zevende en eindgraad de Rozekruisgraad werd beoefend. De graden 4 t/m 6 werden per communicatie verleend. Alle bestuurders hadden deze ‘zevende graad’. Meesterdiploma’s uit die tijd waren voorzien van een handtekening gevolgd door de letters S∴P∴v∴R∴†. Bijeenkomen in de ‘zevende graad’ is hiervan afkomstig.
De burger uit die tijd geloofde sterk in de maakbaarheid van de wereld. Rituelen moesten (christelijke) deugden uitdragen. De loge werd een ‘Tempel van de Deugd’ en de Orde werd ‘Een stille leerschool van deugd en goede zeden’. Op grond van de wetgeving van 1796 mocht niet gediscrimineerd worden. Gevolg was dat Joden ook weer lid konden worden. Basis voor het ‘Rituaal Vredenburgh’ uit 1820 was de ‘Rite Moderne’, bestaande uit zeven graden. Het christendom en daarmee God verdween in de negentiende eeuw naar de achtergrond. De Bijbel verdween ook in sommige loges van het altaar en werd vervangen door het Boek van de Constituties of een boek met witte bladzijden. Vooral in Amsterdam ontstond een atheïstische beweging

onder leiding van de uit Berlijn afkomstige broeder Mozes Salomon Polak (1801-1874). Hij stichtte de buiten de Orde werkende loge Post Nubila Lux (PNL). Broeder Jan Doekes Lulofs[8] onderhield als een van de weinigen nog contact met hem[9]. Lulofs was voorzitter van La Paix van 1840-1850 met een onderbreking van een jaar. Van broeder Lulofs bezitten we nog een ebbenhouten maillet met zijn naam in parelmoer ingelegd. Dit maillet wordt alleen in de meestergraad gebruikt.

Broeder Jan Doekes Lulofs was de 18e en 20ste voorzitter van de loge.
Het maillet met zijn naam aan de bovenkant is op
18-2-1960 geschonken aan La Paix door loge De Gooische
Broederschap uit Hilversum.

Vanaf 1850 tot circa 1905

Er wordt wel eens beweerd dat de negentiende eeuw saai was. Niets is minder waar. Werd de eerste helft van die eeuw gekenmerkt door het vormen van een samenleving gemaakt door burgers, in de tweede helft werden de verworvenheden ter discussie gesteld.

In de vrijmetselarij zien we dat ook. Het rituaal 1820 wordt nog een keer gewijzigd in 1865. Van 1850 tot 1874 kent La Paix vier voorzitters. Van de 24 jaar werden er 15 ingevuld door broeder Pieter Anthony Oetgens van Waveren Pancras Clifford. Floor Meijer noemt de naam van de man met de langste naam van Nederland in haar boek geen enkele keer. Kennelijk zat La Paix in een dieptepunt.

Waarschijnlijk kan de periode die na hem aanbreekt gezien worden als de meest turbulente. De loge werd geleid door broeder Isaäc Magnus Cantor. Ruim veertig jaar geleden werd door de broeders van La Paix minachtend gewezen op de troon, waarvan het een wonder is dat we die nog hebben. Op laatdunkende toon werd dan gezegd: ‘die stoel was van een voorzitter die dat 25 jaar was. Hij bestond het zelfs de ritualen af te schaffen en te vervangen door een monoloog van twee uur’. Niemand verdiepte zich in de betekenis van de letters I.M.C. en de bijhorende data 1874-1899. Het recente onderzoek heeft aangetoond, dat de feiten onjuist geïnterpreteerd zijn. Broeder Cantor en een aantal van de leden van La Paix vormden de voorhoede van het discours binnen de Orde.

Dit ging onder meer over God en de onsterfelijkheid van de ziel. In de huidige Ordegrondwet is dat teruggebracht tot een

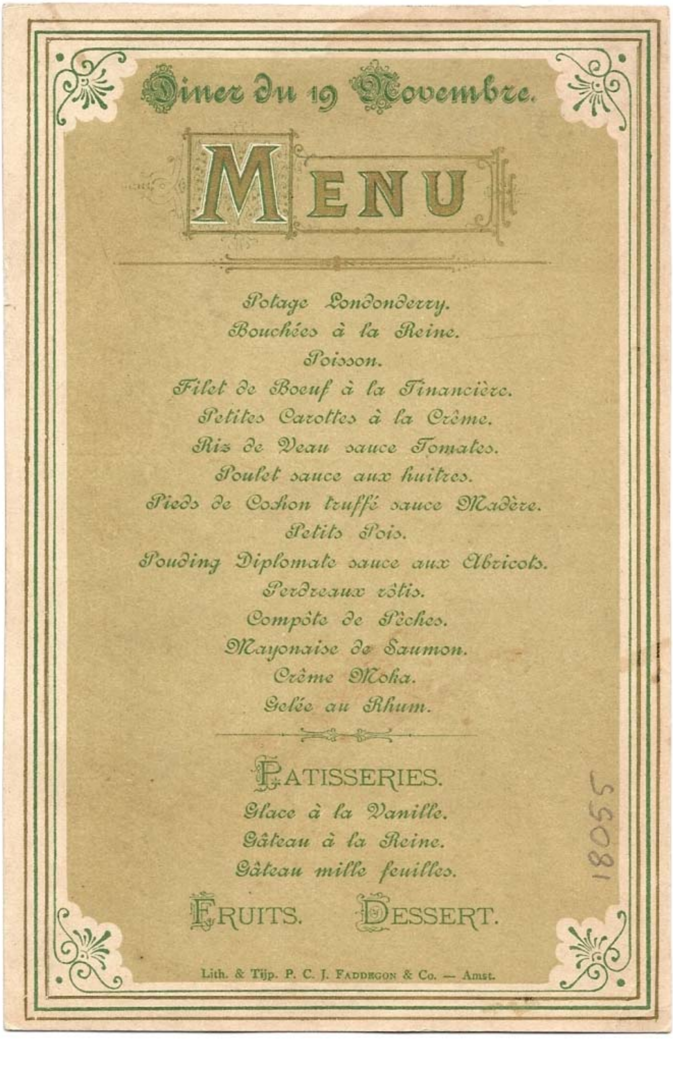
‘hoog beginsel’. Ook vroeg men zich af of er een Bijbel, de ‘Oude Plichten’ of een boek met witte bladzijden op het altaar moest liggen. Verder werd bediscussieerd of vrouwen lid moesten kunnen worden. En wat te weinig bekend is: Van 1880 tot 1906 werd de erkenning van het Grootoosten der Nederlanden door de ‘United Grand Lodge of England’ ingetrokken. Oorzaak was dat Nederland in de Zuid-Afrikaanse oorlog de kant van de Boeren koos. In dezelfde periode speelde ook dat ons Grootoosten samen met dat van Hongarije in Duitsland de ‘Große Freimaurer-loge von Preußen; Kaiser Friedrich zur Bundestreue’ erkende. De reden was dat de Duitse Grootloges geen Joden toelieten en deze nieuwe Grootloge wel. Tijdens het voorzitterschap van broeder Cantor zijn 26 Duitse Joden aangenomen als leerling-vrijmetselaar[10]. Broeder Cantor was erelid van deze jongste Duitse Grootloge. Een artikel over de mij zeer dierbare broeder Cantor is in bewerking. Tot slot een citaat over de aanbieding van de stoel tijdens de viering van het 25-jarig jubileum van broeder Cantor[11] in 1899:

> […] Hierna werd aan den A∴Mr∴ een stoel aangeboden, waarin onder maçonnieke emblemata het naamcijfer van de Jubilaris gebeeldhouwd was. Bij monde van Br∴Cohen Kaz werd dit cadeau als een hulde der leden van de Loge den feestvierende Voorz∴ Meester aangeboden met den wensch, dat hij nog vele jaren bij hunnen bijeenkomsten zoude presidieeren en daarin zoude plaats nemen […]

Broeder Cantor was Grootredenaar bij de Hoge Graden. Hij was zeer bespraakt, zijn laatste bouwstuk opgeleverd tijdens het Grootbesogne getuigt daarvan.

Voorkant van de menukaart ter gelegenheid van het 125-jarig jubileum van de constituering van La Paix in mei 1757, gevierd tijdens voorzitterschap broeder Cantor (CMC).

Diner du 19 Novembre.

MENU

Potage Londonderry.
Bouchées à la Reine.
Poisson.
Filet de Boeuf à la Financière.
Petites Carottes à la Crême.
Riz de Veau sauce Tomates.
Poulet sauce aux huitres.
Pieds de Cochon truffé sauce Madère.
Petits Pois.
Pouding Diplomate sauce aux Abricots.
Perdreaux rôtis.
Compôte de Pêches.
Mayonaise de Saumon.
Crême Moka.
Gelée au Rhum.

PATISSERIES.
Glace à la Vanille.
Gâteau à la Reine.
Gâteau mille feuilles.

FRUITS. DESSERT.

Lith. & Tijp. P. C. J. Faddegon & Co. — Amst.

18055

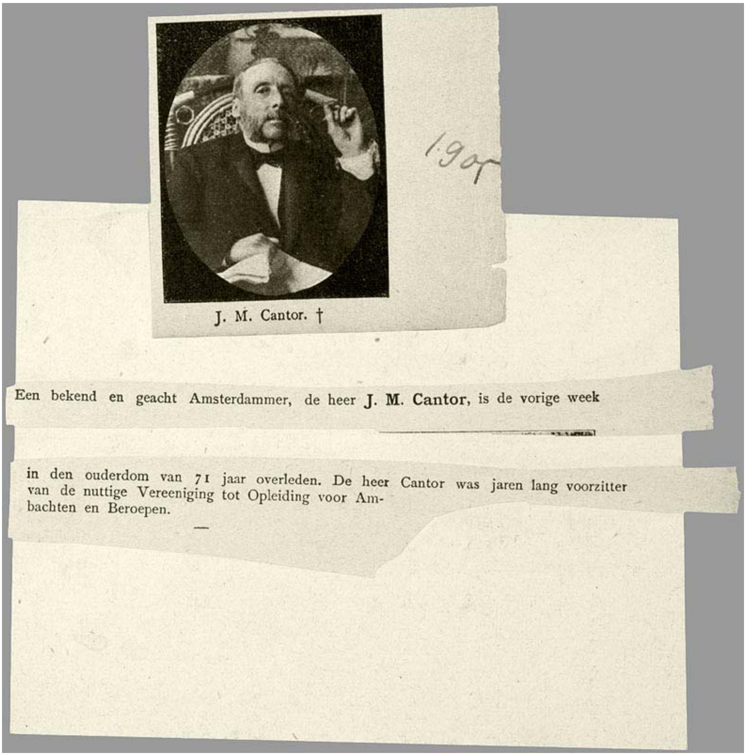
Binnenkant van de menukaart 125-jarig jubileum van de constituering van La Paix (CMC).

Vanaf 1905 tot 1940

Het voorzitterschap van broeder Isaäc Magnus Cantor eindigde in 1901. Hij stierf in 1905, 71 jaar oud. Het is nog niet onderzocht of archiefmateriaal van La Paix uit de periode 1900 tot 1940 aanwezig is in het CMC. Er bestaan evenwel nog bescheiden van het Kapittel La Paix, waarvan je lid moest zijn om in de negentiende eeuw een bestuursfunctie te mogen hebben. Het kapittel is in 1912 opgeheven.

In 1917 kwam er een nieuwe Ordegrondwet en in 1928 werden door het Grootoosten de ritualen voor de drie graden vastgesteld. Er wordt nog steeds met dit rituaal als uitgangspunt gearbeid en dat al 87 jaar lang! Het is eigenlijk onbestaanbaar dat dat het geval is na twee afgrijselijke oorlogen en een volstrekt ander wereldbeeld dan in het begin van de twintigste eeuw.

Het interbellum was een tijd waarin via de dagbladpers vele grove aanvallen op de vrijmetselarij werden gedaan. Het Hoofdbestuur verzette zich publiekelijk tegen deze aantijgingen. De strijdbaarheid van Grootsecretaris broeder A.F.L. Faubel zou ons nu nog ten voorbeeld moeten strekken. Het is onbekend hoe de leden van La Paix stonden tegenover de aanpassing van de beginselen, het vastgestelde rituaal en de infame verdachtmakingen door de buitenwereld.

1905

J. M. Cantor. †

Een bekend en geacht Amsterdammer, de heer **J. M. Cantor**, is de vorige week in den ouderdom van 71 jaar overleden. De heer Cantor was jaren lang voorzitter van de nuttige Vereeniging tot Opleiding voor Ambachten en Beroepen.

—

Broeder Isaäc Magnus Cantor was de 25ste voorzitter van de loge (Geheugen van Nederland)

Vanaf 1940 - 1984

Voor de oorlog telde La Paix 39 leden. Er waren er in mei 1945 18 nog in leven. Vier van de negen overledenen waren Joodse broeders die in concentratiekampen werden vermoord. Pas in 2013 is aan hen bijzondere aandacht besteed door het plaatsen van 'Stolpersteine' voor de huizen waarin ze woonden. Twee broeders werd op grond van hun oorlogsverleden hun lidmaatschap van de Orde ontnomen.

De maçonnieke arbeid werd mei 1945 hervat. La Paix nam broeders van de loges La Charité en Post Nubila Lux op omdat hun ledental te gering was. Van La Charité was na de oorlog zelfs nog maar één lid in leven. Dit lid maakte het mogelijk dat het 'Liefdesfonds' kon worden omgezet naar wat nu Stichting Hulpfonds La Paix heet. Het aantal leden nam toe in Amsterdam, zodat beide loges na enige jaren weer zelfstandig verder konden.

Het logegebouw was in mei 1945 een ruïne. Staande in de blauwe tempel kon je de echte sterren zien. Toch kon al in december van dat jaar een rouwloge worden gevormd voor de in Sachsenhausen omgekomen Grootmeester broeder Hermannus van Tongeren. Ook de Orde zelf moest herleven. De blik was vooruit gericht en niet achterwaarts. Dat gold voor de samenleving en ook voor de Orde.

De periode van 1945 tot 1953 was er een van opbouw voor Nederland, voor de Orde en voor de Amsterdamse loges. Met name Grootsecretaris A.F.L. Faubel valt de eer toe dat hij de Orde weer gegrondvest heeft. Hij beschrijft de verschillende initiatieven die het Hoofdbestuur genomen heeft om dit te doen in een publicatie[12]. Voor het

logegebouw Amsterdam was dat broeder W.B.I. Hofman, lid van loge Nos Vinxit Libertas, die dankzij zijn functie als directeur van het Gemeentelijk Vervoersbedrijf over materiaal en arbeidskracht beschikte. Oude trambankjes konden, later gestoffeerd, dienst doen als meubilair.
In het archief van La Paix is nauwelijks terug te vinden hoe de broeders deze naoorlogse periode beleefd hebben. Enige indruk kan ontleend worden aan een aantal verslagen van de commissies van onderzoek betreffende kandidaten. In twee gevallen wordt dieper ingegaan op het oorlogsverleden van betrokkenen. Conclusie was in beide gevallen dat er geen aanleiding was om toelating te weigeren. In een ander geval werd de kandidaat bevraagd over zijn visie op de politionele acties in Nederlands-Indië. Dit laatste lag zeer zeker gevoelig omdat enige leden banden moeten hebben gehad met de voormalige kolonie.
Hoe de broeders de aan het Grootoosten voorgelegde vragen bespraken is niet bekend. Notulen van comparities uit die tijd zijn niet gevonden. Wel blijkt uit het weinige beschikbare materiaal dat later wel door het Hoofdbestuur aangedragen onderwerpen zijn besproken. Het gaat over het 'aantrekken van jonge profanen'[13], om de 'studievragen', de herformulering van de maçonnieke uitgangspunten die in de Ordegrondwet zijn vastgelegd en het 'maçonniek reveil'. Dit laatste was een reactie op het 'Geestelijk reveil', een platform waarin allerlei stromingen waren vertegenwoordigd. Deze beweging stierf een zachte dood na 1966. In een comparitie in de jaren zestig stelden de aanwezige broeders vast, dat het achterhaald was.

In een publicatie van de Vereeniging Tempelbouw voor haar eerste lustrum 1931-1936, is een ontwerp voor het vernieuwde zegel van loge La Paix opgenomen. Na de oorlog is het ontwerp niet gebruikt. Er is gekozen voor het hierboven afgebeelde zegel. In 1955 werd het oorspronkelijke zegel weer ingevoerd.

Het pacifistisch idealisme van voor en vlak na de oorlog was kennelijk voorbij. De Cubacrisis van 1962 was net geweest. Het was de tijd dat de Koude Oorlog nog in alle hevigheid woedde.

Vanaf 1948
bepaalt het tijdschrift Thot[14] de richting van de vrijmetselarij. Nieuw was, in navolging van het buitenland, om vrijmetselarij 'wetenschappelijk' te onderzoeken. In de beginjaren werkte ook broeder Mellema voor het blad. Hij kende als moslim Arabisch. Dat bood hem de mogelijkheid om ook over Hebreeuwse woorden mee te doen aan het discours over de namen van de kolommen J en B. Ook was hij 'huisfotograaf' en verzorgde hij geluidsopnames van de jaarlijkse bijeenkomsten van de Stichting Ritus & Tempelbouw in Woudschoten.
Conflicten in loges zijn vaak de aanleiding dat een nieuwe loge moet worden opgericht om de harmonie te herstellen. Dat geldt ook voor La Paix. Eerste voorzitter na de oorlog was broeder F.P. Berckenhoff, ingewijd in de Ster in het Oosten te Batavia, maar vlak voor de oorlog weer in Nederland gekomen. Hij was nog maar kort meester. Het voorzitterschap vervulde hij in twee perioden: van 1945-1953 en van 1956-1959.
In die tijd was broeder P.J. Th. Schuhmacher een prominent lid van de loge. Voor de oorlog was hij als architect betrokken bij het Amsterdamse Logegebouw. De naoorlogse blauwe tempel, die in 1953 werd onthuld[15], is een ontwerp van hem. Minder bekend is, dat hij de prijsvraag

gewonnen heeft voor het ontwerpen van een bank, die in 1938 ter nagedachtenis aan Koningin-moeder Emma in 1938 geplaatst is aan het Lange Voorhout te Den Haag[16].
In het jubileumboek van '50 jaar Wending' wordt als oorzaak van de verwijdering tussen broeders vermeld dat La Paix geen bijeenkomsten met de dames wilde houden. Het was dan ook verrassend te lezen dat bij het Winter Sint Jan van 1953 de dames aanwezig waren. Een traditie die daarna nog lang is volgehouden. De oorzaak van verwijdering moet mijns inziens gezocht worden in het feit dat broeder Berckenhoff kort na zijn verheffing voorzitter werd en dat ook lang bleef. De erg actieve broeder Schuhmacher werd geen kans gegund het ambt te vervullen[17]. Zo werd hij de eerste voorzitter van de in 1953 opgerichte loge Wending. De afsplitsing heeft veel pijn veroorzaakt. Jaren later werd er binnen La Paix nog steeds in negatieve bewoordingen over gepraat. La Paix was in die tijd een grote loge met meer dan 60 leden. Het ledental zou de volgende jaren alleen maar minder worden.

Broeder R.L. Mellema was de 35ste en de 38ste voorzitter. In zijn hand het toenmalige maillet van de voorzitter, herkenbaar aan de S van Schoonheid. (Portret Lily Eversdijk Smulders – logegebouw Amsterdam - foto: broeder Aart Blom)

Na 1953

Een nieuwe impuls is ongetwijfeld uitgegaan van broeder R.L. Mellema, de eerste moslim die voorzitter van een loge werd. Hij was dit van 1953-1956 en van 1962-1965. Hij werd dit na bemiddeling van broeder A. Glastra van Loon, een uiterst strijdbare broeder die op 100-jarige leeftijd in 1964 overleed. Wat Mellema bij zijn aantreden in september 1953 aan de broeders van La Paix vertelde is bewaard gebleven op een cassettebandje. Het moet een ontroerende maar ook opwekkende opening van het werkjaar zijn geweest.

De eerste periode van broeder Mellema wordt gekenmerkt door het herstellen van de harmonie binnen La Paix en de viering van het 200-jarig bestaan in 1955, die aan het begin is gememoreerd. Gelet op de vele brieven, ook naar het buitenland en gelet op wat gepresteerd is, moet het een geweldige jubileumviering zijn geweest.

Na de periode Mellema - Berckenhoff wordt de loge geleid door broeder F. Teekelenburg (1959-1962), voor een tweede keer door broeder Mellema (1962-1965) en door broeder G.M. van Veen (1965-1968). Broeder George van Veen was een erudiete broeder, wiens artikelen in Thoth nog steeds erg leesbaar zijn. Het onderzoek naar de verschillende bijeenkomsten is nog niet afgerond. Bekend is wel uit de periode waarin broeder Van Veen voorzitter was dat het tableau van de loge is gemaakt. Ook werden de schootsvellen weer voorzien van een groene bies. De uniforme gedachten vanuit de Orde om alle schootsvellen te voorzien van een lichtblauwe band werd doorbroken. La Paix kreeg zo iets van zichzelf. Dat culmineerde in het maken van een eigen

tableau. Het ‘Smyrna tapijt’ dat ook door andere loges in Amsterdam werd gebruikt, werd vervangen door een doek waarop de symbolen geschilderd werden. Ze werden gerangschikt volgens een streng geometrisch patroon en wel zo dat drie samengevoegd moesten worden om de betekenis te doorgronden. Het blauwe draadje op het negenknopig koord herinnert aan de studie Hebreeuws door een aantal broeders bij de chazan van de Portugees-Joodse synagoge. Aanleiding was waarschijnlijk een voordracht van Gershom Scholem bij loge Willem Fredrik en een tweetal voordrachten van rabbijn B. Drukarch bij La Paix. In die tijd bestond er veel belangstelling voor de Joodse kabbala, niet alleen bij La Paix.

De loge zocht in die tijd contact met religieuze stromingen. Na kennismaking met het werk van de katholieke filosoof Pierre Teilhard de Chardin (1881-1955) werden comparities gehouden met zijn visie op leven als thema. Volgens hem ontwikkelt het individu zich in de tijd tot eenheid met anderen. Dit appelleerde aan de gedachte die broederschap binnen vrijmetselarij heeft.

Vanaf 1968 - 1984

Na het voorzitterschap van broeder J.J. Edelkoort (1968-1971) werd een nieuwe periode van La Paix ingezet door broeder Th.A. de Vries (1971-1976). Zijn opvolger was broeder T.M. Peper. Die ging verder op de ingeslagen weg. Broeder Pepers eerste periode was van 1979-1984. Daarna volgde een tweede van1989-1990 vanwege het overlijden van de zittend voorzitter broeder H.C.J. Luyters.

Broeder De Vries zette nadrukkelijk ‘kennis’ neer als speerpunt van ‘zijn beleid’. Dat deed hij door de broeders te confronteren met allerlei geestelijke stromingen en door verbreding en verdieping van maçonnieke kennis. Dit betrof zowel het inhoudelijke als het praktische, de uitvoering van het rituaal. Leerlingen en gezellen werden breed geïnstrueerd over historische en rituele achtergronden van de vrijmetselarij. Hij was eigenzinnig. Zo stond hij, in afwijking van wat gebruikelijk was, bij de opening en sluiting alleen bij de drie Grote Lichten. Zijn gezicht gericht naar het Oosten. Zijn opvolger zou dit aanpassen door de handelingen te doen samen met de beide Opzieners. Wel bleef de voorzitter gericht naar het Oosten, daar waar het licht opkomt.
Vanuit dit alles bood broeder De Vries de broeders veel materiaal aan om een fundament te leggen onder hoe je vrijmetselarij duidt. Hij deed dat op dwingende wijze. Hij stelde soms te hoge eisen aan de uitvoering van de rituelen en de opgeleverde bouwstukken. Een broeder die volgens hem een bouwstuk opleverde dat niet voldeed aan zijn ongeschreven eisen kon in de problemen geraken. Achteraf moet vastgesteld worden dat er veel gebeurde, waaronder het aanknopen met banden met loge Friedrich zum weissen Pferde uit Hannover in 1973. Het is de verdienste geweest van broeder P.K. Bij dat de contacten werden gelegd, waardoor hij erelid werd van deze Duitse loge. De goede contacten bestaan nog steeds, nu al zo’n 40 jaar.
De groeiende spanningen tijdens het voorzitterschap van broeder De Vries verdwenen naar de achtergrond onder broeder Peper. De wijze van omgaan werd verbeterd.

Hulpmiddel daar bij was de invoering van een ‘kleine rubriek’. Ieder kon iets inbrengen waarop niet mocht worden gereageerd door de aanwezigen.
Er waren veel activiteiten. Belangrijk was de viering van het 225-jarige jubileum in 1980. Ook is in dit jubileumjaar de draagpenning heringevoerd[18]. Er werd geoefend door het opvoeren van verschillende rituelen, al dan niet in samenwerking met andere loges. Tot slot de tekst van een lied[19] dat gemaakt is voor dit jubileum:

De liefde schenkt ons sterke banden
Dit schone licht doet duisternis verdringen.
Dus Broeders reikt elkaar de handen
en laten wij het grote werk bezingen (bis)

Wij zoeken naar wijsheid en vragen om kracht.
Wij streven naar schoonheid bij de taak die ons wacht,
Zo zij dan de opdracht in stilte volbracht
Vivat la Paix, vivat la Paix, vivat la Paix !!

Rond het graf van broeder Philip Cohen Kaz, de 26ste en 31ste voorzitter van links naar rechts de oud-voorzitters: Dolf van Aalderen (52ste), Aart Blom (44ste en 51ste) , Peter van der Schoot (47ste en 50ste)en Jan W. Treffers (48ste) . Daarnaast broeder Jacob de Wolf die het graf had ontdekt.

Slotwoord

Deze fragmentarische geschiedschrijving eindigt in 1984, het jaar dat broeder Aart Blom op de troon kwam, de eerste van nu nog levende gewezen voorzitters en ook lid van La Paix. Aan het einde van het boekje is een lijst van (oud) voorzitters opgenomen.

Het onderzoek naar de historie van La Paix is verre van afgerond. Via het regelmatig verschijnende periodiek 'Uit het archief' wordt verslag gedaan van nieuwe informatie, die aan het verleden onttrokken wordt. Hoe over de laatste 30 jaar wordt geoordeeld kan worden overgelaten aan een volgende generatie auteurs die zich bezig zal houden met de lange en boeiende geschiedenis van loge La Paix.

Voorzitters La Paix vanaf 21 februari 1755

De gebruikte groene kleur (mosgroen) benadert het meest de oorspronkelijke kleur bij de oprichting in 1755.

	Naam lichtgroen de levende (oud) voorzitters	Van	Tot
	Jean Rousset de Missy (De La Paix)	1735	1749
	Pieter Bucherius Bunel (onbekend)	1754	1755
1	Jean Durège [20]	1755	1771
2	(Jacob) J. Wilkens	1771	1773
3	(Jean) J. Kerkhoven	1773	1775
4	Nicolaas N. Ooms	1775	1778
5	N.N.	1778	1779
6	(Wouter) W. Smit	1779	1784
7	(Jan) J. W. Zeegers	1784	1791
8	(Willem) W. Luderus	1791	1801
9	(Christiaan) Chr. Hagen	1801	1803
10	(François) F. Fokke	1803	1805
11	(Christiaan) Chr. Hagen	1805	1825
12	N.N.	1825	1826
13	N.J. van der Grijp	1826	1829
14	Joh. Fabricius	1829	1836
15	(Coenraad) C. van Hulst	1836	1837

	Naam lichtgroen de levende (oud) voorzitters	Van	Tot
16	(Johan) C.W. Fabricius	1837	1839
17	Coenraad van Hulst	1839	1840
18	(Jan Doekes) J.D. Lulofs	1840	1843
19	(Gerardus) G.J. Pool	1843	1844
20	(Jan Doekes) J.D. Lulofs	1844	1850
21	(Pieter) P.A. Oetgens van Waveren Pancras Clifford [21]	1850	1864
22	(Jan) J.C. Wiedebosch	1864	1865
23	(Jan) J.B. Roll	1865	1873
24	(Pieter) P.A. Oetgens van Waveren Pancras Clifford	1873	1874
25	(Isaäc) I.M. Cantor	1874	1901
26	(Philip) Ph. Cohen Kaz	1901	1907
27	(Gerardus) G.N. van Zegwaart [22]	1907	1908
28	M. van den Brugge	1908	1910
29	J.C. de Goyer [23]	1910	1911
30	(Levie) L. van Lier	1911	1917
31	(Philip) Ph. Cohen Kaz	1917	1926
32	(Johan) J.J. Becker Elzinga	1926	1939
33	(Piet) P. Vos	1939	1940

Verbod door de Duitsers

	Naam lichtgroen de levende (oud) voorzitters	Van	Tot
34	(Frans) F.P. Berckenhoff	1945	1953
35	(Remt) R.L. Mellema	1953	1956
36	(Frans) F. P. Berckenhoff	1956	1957
37	(François) F. Tekelenburg	1959	1962
38	(Remt) R.L. Mellema	1962	1965
39	(George) G. M. van Veen	1965	1968
40	(Ko) J.J. Edelkoort	1968	1971
41	(Teun) Th.A. de Vries	1971	1976
42	(Hans) H. Bergvelt	1976	1979
43	(Ton) T.M. Peper	1979	1984
44	(Aart) A.E. Blom	1984	1987
45	(Henk) H.C.J. Luijters	1987	1989
46	(Ton) T.M. Peper	1989	1990
47	(Peter) P.F. van der Schoot	1990	1993
48	(Jan) J.W. Treffers	1993	1996
49	(Maurits) M. Velsink	1996	1999
50	(Peter) P.F. van der Schoot	1999	2002
51	(Aart) A.E. Blom	2002	2006
52	(Dolf) H.R. van Aalderen	2006	2010
53	(Philip) Ph.A.A. Lemmens	2010	2013
54	(Tilman) B.T. Gey	2013	

[1] Joost Jonker *De vroegste geschiedenis van La Bien Aimée* (Acta Macionica volume 2013) blz. 411 e.v.

[2] Andrea Kroon is bezig met een 'promotie onderzoek' naar (Nederlandse) vrijmetselarij in Oost-Azië. Zij verschafte mij de informatie.

[3] Zie *Uit het archief* nr. 1-2 d.d. 31 oktober 2014.

[4] Zie *Uit het archief* nr. 1 d.d. 29-9-2011 en *Uit het archief* nr. 4-5 d.d. 27-12-2012

[5] Uitgegeven door J. Stanhoffius Andriesz in 1785 te Amsterdam.

[6] Heimerinck M.J. Tromp *Wijsgeren, romantici en hervormers. De burgerlijke 19e eeuw, 1815-1905* (z.p. 2006) blz. 195 e.v

[7] Floor Meijer *Wereldburgers. Vrijmetselaren en de stad Amsterdam* (Amsterdam, 2010)

[8] Zie *Uit het archief* nr. 3 d.d. 29 november 2012 en nr. 6 d.d. 28 februari 2013.

[9] Zie Jan G.A. ten Bokkel *Gidsen en Genieën. De Dageraad en het vrije denken in Nederland 1855-1898* (Dieren, 2003).

[10] Ab Caransa *Vrijmetselarij en jodendom. De wereld een tempel* (Hilversum, 2001) blz. 110

[11] *Bijvoegsel behoorende bij het Maçonniek Weekblad van Maandag 23 October 1899*, No. 43 blz. 631

[12] A.F.L. Faubel *Een en ander betreffende de geestelijke en organieke ontwikkeling der Orde* ('s-Gravenhage, 1950) blz. 58 e.v.

[13] Zie *Uit het archief* nr. 4 van 27 maart 2011

[14] Later is een 'h' toegevoegd na een onderbouwing van broeder Mellema. Het blad heet nu *Thoth*.

[15] Zie *Uit het archief* nr. 6 van 23 februari 2012

[16] A.F.L. *Een en ander*…… blz. 34. Het ontwerp wordt door anderen toegeschreven aan broeder Jan Wils.

[17] Zie *Uit het archief* nr. 5 van 26 januari 2012

[18] Zie *Uit het archief* nr. 1-2 van 31 oktober 2014.

[19] Tekst en muziek zijn van broeder Evert Brautigam, die ook de pianobegeleiding verzorgde tijdens de uitvoering.

[20] In *Overzicht van loges die onder het Grootoosten der Nederlanden en zijn voorlopers gewerkt hebben of werken* (Den Haag, 2003) komt de namen Jean Rousset de Missy en Pieter Bucherius Bunel als oprichters niet voor. Dat geldt wel voor Jean Durège. Het is aannemelijk dat deze broeder vanaf de oprichting tot zijn aftreden in 1771 de eerste voorzitter is.

[21] Volgens internetsite behoort deze naam tot de 30 langste in Nederland http://www.vernoeming.nl/de-30-langste-achternamen-van-nederland. Heeft zeer gespeculeerd met grond is erg vermogend geworden. Hij is familie van broeder Geert van Waveren.

[22] Was waarnemend voorzitter als Gedeputeerd Meester

[23] Idem Van Zegwaart

Op de achterzijde is het zegel van La Paix afgebeeld. Het is ingevoerd bij de oprichting. Tijdens het 200-jarig jubileum is het heringevoerd.

DIVA FRATRUM PAX